

Tolkning i Danmark

Børn, der tolker for deres forældre. Ægtemænd, der tolker intime detaljer for deres hustruer, alvorlige fejltolkninger på hospitalet. Fælles for historierne er, at de handler om sproglige minoriteter fra de svageste socialgrupper, og de er fra hverdagen på sundheds-, social- og retsområdet. På baggrund af mit virke gennem mange år som domsmand, først ved Gentofte Ret, nu ved Østre Landsret, ved jeg, hvor vigtigt det er at kunne fortælle sin historie i retten. Hvis du ikke har et sprog, ikke kender koderne og de kulturelle spilleregler, ikke kan fortælle *din* version af sandheden, er du dårligt stillet i dit udgangspunkt. Derfor har du brug for en tolk, en god tolk.

'Har du penge kan du få, har du ingen må du gå', lyder en linje fra den gamle børnesang 'Der bor en bager'. En morale, der i høj grad karakteriserer tolkeområdet. Dygtige forretningstolke er der masser af. Offentlige instanser og private virksomheder hyrer tolke til forhandlinger og forretningsmøder, når de har brug for det. Aarhus Universitet har eksempelvis lige fået grønt lys til at udbyde en masteruddannelse i konferencetolkning. Men der mangler kompetente tolke for de sproglige minoriteter.

Manglende kompetencer i samfundet kompenseres der normalt for gennem uddannelse. Hvorfor bliver der ikke uddannet kompetente tolke på social- og sundhedsområdet i sprog, der efterhånden bliver mindre og mindre eksotiske og mere og mere fysisk til stede i vores land?

Rapporter, viden og anbefalinger

Mange undersøgelser har gennem de senere år belyst problemerne. 'Rapport om tolkebistand i retssager' (2003), som jeg selv var med til at lave, er én af dem. Uddrag fra kommissoriet lyder:

JØRGEN CHRISTIAN WIND NIELSEN

Konsulent ved Forbundet for Kommunikation og Sprog,
cand.interpret., master i computermedieret
kommunikation, translatør
jcn@Kommunikationogsprog.dk

Arbejdsgruppen skal på den baggrund vurdere, om der er retssikkerhedsmæssige eller praktiske problemer forbundet med tolkningen i retssager, eksempelvis vedrørende tolkenes kvalifikationer, rekruttering og indkaldelse af tolke, tolkenes forberedelsestid, tolkenes adgang til oplysninger af relevans for tolkningen, tolkenes muligheder for at øve indflydelse under sagen, tempoet og kvaliteten af tolkningen m.m. (ibid.: 3).

Hvorvidt Domstolsstyrelsen har drøftet rapporten internt, skal jeg ikke kunne sige. Efter udvalgsarbejdet hørte jeg ikke mere fra Domstolsstyrelsen. Anbefalingerne i rapporten blev ikke fulgt.

Et forskningsprojekt fra 2012 fra Institut for Erhvervskommunikation, Aarhus Universitet: 'Retssikkerheden udfordres af dårlig tolkning' er en anden. Projektet konkluderede, at de fleste danske dommere har oplevet problemer med ukorrekt tolkning i retssager, hvilket udfordrer retssikkerheden.

Translatørforeningen offentliggjorde i 2015 spørgeskemaundersøgelsen: 'Tolkning i den offentlige sektor. Den aktuelle tolkesituation. Afrapportering af spørgeskemaundersøgelse blandt tolkebrugere i den offentlige sektor'. I sammenfatningen efterlyses et offentligt tilgængeligt tolkeregister samt krav til tolkenes tolkekompetencer.

Også Indvandrermedicinsk Klinik på Odense Universitetshospital har bidraget med viden, eksempelvis i 'Tolkerapporten: Kun en tåbe frygter ikke sproget. Tolkning – fra de professionelle tolkes synspunkt. Erfaringer fra Indvandrermedicinsk Klinik'. Blandt andet viser undersøgelser, at patienter med dårlige dansk kundskaber har sværere ved at forstå et sygdomsforløb, og at patienter med posttraumatisk stresssyndrom ligefrem helt kan miste deres eksisterende dansk kundskaber, hvilket stiller yderligere krav til tolkesituationen. Det drejer sig med andre ord om god sundhedskommunikation.

Institut for Menneskerettigheder har i år offentliggjort rapporten 'Tolkning i retsvæsenet', der ud over en omfattende gennemgang af 'tolkeområdet i dag' fremlægger en række anbefalinger (s. 68) på linje med tidligere rapporter og undersøgelser. Rapporten indeholder en viden, der bør gøre det nemt for politikerne at gribe til handling.

Alle analyser, undersøgelser og projekter, de her nævnte og flere andre, identificerer de samme problemer og anviser gennem en stribe anbefalinger samme løsningsforslag. Hvorfor sker der så ikke noget? Årsagen er ikke uvidenhed. Et flertal i den danske befolkning bryder sig ikke så meget om fremmede sprog. Mange forhold illustrerer det. 'Tosproget' er ikke noget plusord, ligesom 'modersmålstalende' ikke er det. Som om danskerne ikke er modersmålstalende. Søgningen til fremmedsprog i uddannelsessystemet falder drama-

tisk. Over de sidste ti år er mange uddannelser og sprog lukket ned. Translatørbeskikkelsen, der netop fremstod som en supplerende kvalitetsgaranti ud over den akademiske grad, en slags statslig *back up*, er blevet afskaffet. Tidligere forsøg med diplomuddannelser til social- og indvandrertolk er strandet.

Ingen kvalitetskrav

Fra brugernes side formuleres der ingen formelle uddannelseskrav til tolkene. I forbindelse med den nylige folkeafstemning om ophævelse af Danmarks retsforbehold i EU blev en række retsakter valgt til af de 'EU-positive partier' i Folketinget, andre blev valgt fra. Blandt de fravalgte var EU-direktivet om sproglige rettigheder i straffesager m.v., der netop kunne have lagt bunden for kvalitetsniveauet.

En række ministerier og statslige styrelser har i december måned 2015 udgivet *Tolkehåndbogen: Håndbog for tolke på Rigspolitiets tolkeoversigt*. Tolkehåndbogen er blevet til i et samarbejde mellem Justitsministeriet, Rigspolitiet, Kriminalforsorgen, Domstolsstyrelsen, Udlændinge-, integrations- og boligministeriet, Udlændingestyrelsen og Flygtningenævnets Sekretariat. Håndbogen er et tindrende klart eksempel på fraværet af formelle uddannelseskrav til tolkene. Håndbogen er tæt på at virke nedladende og henvender sig til en målgruppe helt uden viden om tolkningens præmisser. Om tolkens sproglige kvalifikationer står der:

Som tolk skal du sprogligt være i stand til at forstå og oversætte det, der bliver sagt mellem den ikke-dansktalende og tolkebrugeren, uden meningsforstyrrende fejl. Det kan være, at der i samtalen anvendes meget vanskelige udtryk – f.eks. lægelige, militære, juridiske og lignende. Som tolk forventes du at besidde visse sproglige og/eller kulturspecifikke kompetencer, herunder eksempelvis at kunne omregne en kalender, hvis denne er forskellig fra den europæiske. Som tolk skal du også kunne huske og gengive hele og nogle gange lange sætninger og til tider også flere ad gangen (s. 2).

'Håndbog om tolkning i den kommunale indsats' blev udgivet af Ministeriet for flygtninge, indvandrere og integration, Integrations-service i 2009. Heri konstateres det tørt, at mange tolkeopgaver, især inden for det offentlige, løses af tolke uden tolkeuddannelse.

En politisk beslutning

Adgang til professionel tolkning for sproglige minoriteter er et politisk spørgsmål. Brugere skal stille krav om formelle kompetencer, tolkene skal kunne se formålet med at tage en tolkeuddannelse, og det offentlige skal gennem særlige uddannelsesbevillinger tilvejebringe gratis og støtteberettiget uddannelse. En ISO-standard: 'Interpreting – Guidelines for community interpreting' er på vej. Sammen med EU-direktivet om sproglige rettigheder kunne de to instrumenter definere rammerne. Kommende migrationsstrømme vil øge behovet for adgang til professionel tolkning. Det er op til os at gøre det politisk farbart.

Litteratur

- Arbejdsgruppen om tolkebistand i retssager nedsat under Domstolsstyrelsen (2003). *Rapport om tolkebistand i retssager*.
<http://www.domstol.dk/om/publikationer/HtmlPublikationer/Rapporter/Rapport%20om%20tolkebistand%20i%20retssager/978-87-92367-32-7.pdf>
- Graversen, C., Jacobsen, B. & Nørgaard Jappe, A. (2015). *Tolkning i den offentlige sektor. Den aktuelle tolkesituation. Afrapportering af spørgeskemaundersøgelse blandt tolkebrugere i den offentlige sektor*.
http://translatorforeningen.dk/fileadmin/user_upload/documents/tolkeudvalg/Tolkning_i_den_offentlige_sektor.pdf
- Øvrige henvisninger kan findes under supplerende netadresser til kronikken på s. 91.
- Institut for Menneskerettigheder (2015). *Tolkning i retsvesenet*. (Redaktion afsluttet 2015).
<http://menneskeret.dk/udgivelser/tolkning-retsvesenet>
http://menneskeret.dk/files/media/dokumenter/udgivelser/ligebehandling_2015/tolkning_retsvesenet_2015.pdf
- Tolkehåndbogen* (2015).
<http://www.ft.dk/samling/20151/almdel/uui/spm/95/svar/1288263/1582509/index.htm>